

Öppen utfrågning om finansiell stabilitet ur ett konsumentperspektiv

Anförande av Konkurrensverkets generaldirektör Dan Sjöblom vid Riksdagens finansutskott 15 mars 2012.

Konkurrensverkets uppdrag

Tack till utskottet för möjligheten att delta i denna utfrågning och säga några ord om Konkurrensverkets syn på konkurrensen inom banksektorn.

Mitt och därmed Konkurrensverkets uppdrag består i att arbeta för en effektiv konkurrens i privat och offentlig verksamhet till nytta för konsumenterna och en effektiv offentlig upphandling till nytta för det allmänna och marknadens aktörer.

I myndighetens regleringsbrev ligger att lagtillämpning ska vara huvudfokus för verksamheten. Med detta menas att ingripa mot konkurrensbegränsande samarbeten – dvs. karteller – och mot företag som missbrukar en dominerande ställning samt vid konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet och felaktiga offentliga upphandlingar.

Konkurrensverket arbetar också med att ta fram förslag till förbättringsåtgärder, kunskapsuppbyggnad och forskning. Här har vi analyserat konkurrenssituationen inom banksektorn flera gånger och i rapporter till regeringen lämnat förslag till konkurrensförbättrande åtgärder. Bland Konkurrensverkets förslag återfinns exempelvis förslag om:

- investeringssparkonto,
- införandet av en konsumentportal på nätet för bland annat finansiella tjänster och
- att konsumenterna årligen ska få en sammanställning av de kostnader som är behäftade med de finansiella tjänster de köper.

Det är glädjande att investeringssparkonton nu genomförts. Jag tror det kan bidra till en bättre konkurrens vad gäller exempelvis fondsparandeminskade inlåsnings effekter. Även införandet av en konsumentportal, som vi föreslagit, utreds för närvarande på uppdrag av regeringen.

Inom ramen för vår lagtillämpning kan som exempel nämnas att vi för några år sedan tog ett initiativ vad gäller inlösen av korttransaktioner. Vi granskade om de villkor och avgifter som förekommer mellan bankerna utgjorde ett inträdeshinder för nya aktörer. Utredningen gav inget stöd för att sådana inträdeshinder fanns. Detta tillsammans med att vi kunde konstatera att de avgifter som handlare betalade för kortbetalningar sjunkit gjorde att vi valde att inte driva ärendet vidare.¹

Ett annat exempel gäller den närliggande värdepappersmarknaden där vi för närvarande utreder en misstänkt överträdelse av konkurrenslagen som rör Nasdaq OMX. Utredningen gäller det sätt på vilket bolaget agerat för att hindra eller försvåra marknadstillträde för en konkurrerande marknadsplats.

Säkerligen finns det anledning att fortsatt noga granska olika finansiella tjänsteområden utifrån Konkurrensverkets utgångspunkt, vilket jag återkommer till lite senare vad gäller banksektorn. Först vill jag dock säga några ord om den rådande strukturen inom sektorn.

Banksektorn idag

Trots inträdet av nya aktörer inom banksektorn svarar de fyra storbankerna Swedbank, Handelsbanken, Nordea och SEB för nästan 80 procent av bankernas totala balansomsättning. Med en marknadsandel på över 70 procent för såväl inlåning som utlåning har dessa banker fortfarande en mycket stark ställning trots något minskande marknadsandelar under senare år.

I ett internationellt perspektiv är marknadsconcentrationen i nivå med övriga nordiska länder medan concentrationen i andra europeiska länder i genomsnitt är lägre.

En indikator på konkurrenstrycket kan sägas vara företags vinstnivåer och lönsamheten i en bransch. En hög vinstmarginal kan indikera att konkurrensen är svag, i synnerhet om en hög lönsamhet råder under en längre tid.

Den genomsnittliga avkastningen på bankernas eget kapital under perioden 1999 till 2009 var omkring 14 procent. Detta tal är i paritet med nivåerna i övriga nordiska länder. Frågan är då om dessa lönsamhetsnivåer kan tillskrivas bristande konkurrens.

---

¹ Avgifter mellan inlösare och utgivare vid betalningar med Visa-kort, dnr555/2005, Ärendet avslutat 2006-10-04 ad acta.

Ett område som kan påverka konkurrensituationen är de infrastruktursamarbeten som förekommer inom branschen och som, beroende på deras utformning kan innebära att nya aktörer får svårigheter att få tillträde till nödvändig infrastruktur. Ett annat är om det finns tecken på hinder mot kundrörlighet. Ett tredje område där särskild uppmärksamhet ju har riktats under senare tid är bankernas bolånemarginaler. Nu följer några ord om konkurrensförutsättningarna på vart och ett av dessa områden.

Tillträde till infrastruktur

Bankmarknaden kännetecknas av olika typer av samarbeten kring infrastrukturer för t.ex. betalningsförmedlingstjänster. Exempel på sådana samarbeten är Dataclearing² (DCL) och Bankgirocentralen³ (BGC). Andra samarbeten är Bankernas Depå⁴ och det nybildade BAB Bankernas Automatbolags⁵ samarbete kring infrastrukturen för depåer och kontanthantering respektive bankomater, liksom internationella samarbeten som Visa och MasterCard.

Förekomsten av nätverkseffekter och skalfördelar i produktionen leder till att samarbeten mellan aktörer kan medföra effektivitetsvinster.

För att framgångsrikt kunna bedriva bankverksamhet är det nödvändigt att erbjuda grundläggande betalningsförmedlingstjänster, vilket förutsätter tillträde till infrastruktur. Dessa tjänster är i sin tur en förutsättning för att kunna erbjuda ett attraktivt transaktionskonto, vilket utgör en inkörsport för banken till att kunna sälja andra tjänster, som exempelvis sparande och bolån.

Nyetablerade banker behöver tillträde till betalsystemen på rättvisa villkor.

Samtidigt kan samarbete underlätta samordning och informationsutbyte inom andra områden och leda till konkurrensbegränsande effekter. Därför bör man vara försiktig med att sanktionera nya samarbetsplattformar på oligopolmarknader.

Samarbetsavtal måste därför ägnas särskild uppmärksamhet från konkurrenssynpunkt. Det understryks också i riktlinjer från Europeiska kommissionen.

Australien erbjuder ett intressant internationellt exempel på hur problem med informationsutbyte i banksektorn kan hanteras. En ny lag förbjuder där ensidigt kommunicerande av prisinformation till en eller fler konkurrenter.⁶

---

² Ägs av Svenska bankföreningen.

³ Ägs av Danske Bank, Handelsbanken, Nordea Bank, Länsförsäkringar Bank, SEB, SkandiaBanken, Swedbank och Ålandsbanken.

⁴ Ägs av Danske Bank, Handelsbanken, Nordea Bank, SEB och Swedbank.

⁵ Samma ägare som BDB.

⁶ DAF/COMP/WP3(2012)1, par. 3.4.1, p. 18.

Lagens syfte är att komma åt sådant konkurrensbegränsande informationsutbyte som har en tendens att vara svårfångat inom ramen för en effektbaserad konkurrenslagstiftning.

Vad gäller frågor kring infrastruktursamarbeten följer Konkurrensverket utvecklingen noga och vi kommer att vidta nödvändiga åtgärder om vi får indikationer på att samarbetena är för långtgående.

Kundrörlighetens betydelse för konkurrensen

En förutsättning för en väl fungerande konkurrens är konsumenternas vilja och möjligheter att byta tjänsteleverantör. Det brukar hävdas att konsumenterna på bankmarknaderna är mycket lojala och att bankbyte sker mer sällan än i andra branscher.

En förklaring till detta är vad man i ekonomisk teori kallar omställningskostnader⁷. Det är ett samlingsbegrepp för direkta och indirekta kostnader som uppkommer för en konsument inför eller vid byte av leverantör. Exempel är olika slag av sökkostnader, kostnader vid inlösen i förtid av återstående kontraktstid på bolån eller att kunderna kan gå miste om fördelar om de byter leverantör, t.ex. att man kanske får en sänkt rabatt på sitt bolån om man flyttar sitt sparande från den aktuella banken.⁸

Från konkurrenssynpunkt är analyser av omställningskostnader särskilt intressanta. Omställningskostnaderna har nämligen direkt effekt på slutkundspriset genom att priskonkurrensen begränsas. Det är därför viktigt att bevaka och beivra tendenser till artificiella höjningar av omställningskostnaderna för bankkunder.

Särskilt om bolånemarginaler

Avslutningsvis är det från konkurrenssynpunkt naturligtvis intressant att följa bankernas bolånereäntor och i synnerhet deras marginaler. Koordinerade höjningar av faktiska räntenivåer och marginaler till slutkunder skulle kunna strida mot konkurrenslagen. Självfallet följer vi detta och kommer att ingripa om vi skulle få indikationer på otillåten samverkan.

Att marginalerna ökat kan dock bero på andra faktorer och behöver i sig inte vara ett tecken på en konkurrensbegränsning i strid med lagen eller ens på bristande konkurrens. Konkurrensverket kommer att fortsätta att följa utvecklingen på marknaden mycket noggrant och vi kommer inte att tveka att vidta åtgärder om anledning uppkommer.

---

⁷ Eng. switching costs

⁸ Tillträdesvillkor för betalsystem – skillnader för små och stora banker, Konkurrensverkets rapportserie 2006:1 och Europeiska kommissionens rapporten *Consumers' view on switching service providers*, Flash Eurobarometer (2009).

Tack för ordet.